

Türk Çayı Hakkında Raporlar 1947 -1964

İlk Dönem Çay Raporları

RAPOR I *

(1947 yılına ait bir rapor)

London,16 December 1948
Turkish Tea

Your sample has been examined and tasted here by my colleagues and myself with great interest.

At first glance, the very pretty, tightly twisted leaf with its tip suggested Darjeeling F.O.P. On closer examination it was found to contain a good deal of fanning and dust. If this could be eliminated by more careful sorting the value would be considerably enhanced.

The liquor is of good quality, bright, clean, and natural, but thin and rather metallic, the infused wet leaf has bright attractive colour denoting quality.

From Formosa we are getting F.O.P. with similar leaf, rather full dofter cup at 2/5d 2/7d C.I.F. North Continental Ports

Everything points to good Jat having been used and to fairly high altitude. Was it grown from Darjeeling seed?

Efforts should be made to get stronger, cup and rather harder leaf, either by improving the soil or by methods of manufacture which you will be able to indicate, but our general feeling is that the factory has only been started, the product reflects great credit on all concerned and shows great promise.

Robert O.Mennell
(R.O.Mennell and C.Ltd.)

Not: Raporda adı geçen ürün 1947 yılının imalatıdır. Raporun tarihi ise 1948'dir. bu raporda geçen (dust) tabiri çay yapraklarının imalatı sırasında parçalanıp toz haline gelen ince parçalarıdır ve bu (dust) gerçek çaydır, herhangi bir yabancı madde değildir.

RAPOR II **

(1949 yılı mahsülü 3 muhtelif Rize çayının Londra'da muayyenesi)
16 Aralık 1949 - Londra

Aziz Dr.Mann,

... Ben ve arkadaşlarım Türk çayı numunelerini büyük bir alaka ile muayene ettik. Hiçbir şüpheye mahal olmaksızın bu çaylar bize şu kanaati veriyor ki, Rize'de çay işiyle meşgul olan kimseler işlerinde çok ehildirler. Buna bundan önce gönderdiğiniz, 1948 Nisan ayı numuneleri hakkında, geçen ki raporumda beyan ettiğim tasnife ait mahzurlar tamamen bertaraf edilmiş ve çaylar mükemmel bir şekilde tasnif edilmiştir.

(FOP) tipi çayın biçimine gelince, sıkıca kıvrılmış, temiz, uzun, ince yapraklardan müteşekkil olup, uzun zamandan beri Darjeeling ve Seylan çaylarında gördüklerimizden daha üstündür. Böyle bir yaprak çay, Avrupa'nın hemen her yerinde büyük kolaylıkla satılabilir.

(BOP) çayı da muntazam, iyi bir biçimde ve güzel renktedir.

(OF) çayı ise parlak ve mergup altın başlı olup, İran ve Ortadoğu piyasaları için son derece cazip bir çaydır.

Çayın menkuuna gelince, kesinlikle Darjeeling çeşnisi intibainı vermektedir. Hususiyle Formazanın siyah çayları arasında kalite mevsimi çaylardaki çeşniye de benzemektedir. Çay harmanıcıları böyle bir çayı yüksek fiyatlı Darjeeling çayları ile karıştırıp, fiyat tanzimi yapabilmek veya ağır tipteki müsait acem çaylarıyla karıştırarak kıymetlendirmek için ararlar. Bu çayların hafif menkulu çaylarla karıştırılması doğru değildir.

Bu çayların kıymetinin daha da artırılması için hafifçe yüksek hararete kurutma tecrübesinin yapılmasının uygun olacağını düşünüyoruz. Bu takdirde biraz yanık lezzet hasıl olur ve Darjeeling vasfı da artmış olur. (FOP) tipi çay, bu tarza daha uygun görülmektedir. (OF) tipi çay ise bazılarının mütalaa edebileceği, zengin bir lezzettedir., birazcık fazla hararet, bunun da genel vasfını daha makbul yapabilir.

...Neşredilmiş olan istatistiklerde gördüğüme göre Türkiye, Hindistan'dan 1948 ve 1949 yıllarında 568 ton kadar çay ithal etmiştir. Türk Hükümeti son birkaç yıl içinde bizim kabul edemeyeceğimiz şartlarla ve altı aylık ihtiyaçları için takriben 6.000 sandık çay satış teklifi aramaktadır.

Şurasını bilmek istiyoruz ki: Rize çaylıklardan ne kadar istihsal beklenmektedir. Acaba bu çaydan ecnebi memleketlere ihraç edilecek midir?

Bu yeni raporun sizi alakadar edeceğini ümit ediyorum. Numuneleri kendi kutuları içine koyarak size gönderiyorum. Saygılarımı ve yeni yıl için pek iyi temennilerimi sunarım.

R.O. Mannell

R.O. Mannell & Co.Ltd. London

RAPOR III *

(1950 yılı mahsulü 6 muhtelif Rize çayının Londra'da muayenesi)

Aziz Dr. Mann,

Gönderdiğiniz Rize çayına ait raporu yazmadan önce, birinci sınıf otoriteye sahip diğer bir çay otoritesinin de fikrini almayı doğru buldum. Onun için raporumuz gecikti. Bundan dolayı özür dilerim. Mezkur mütehasısın muhtelif çay örnekleri hakkındaki raporunu aşağıya kaydediyorum. Bundan başka aşağıda görüleceği gibi kendi müşahedelerimi de kaydedeyim şöyleki:

"Samimi olarak, bu çayların fevkalade güzel manzaraları karşısında hayranlık duydum. Çok arzu ederimki Hindistan ve Seylan çaycılarımızda bu tarz imalat yapsınlar. Bu çayların menkuu ise mat ve düze mütemayil olup terai ve melez Darjeeling karakterinde fakat daha tatlı ve latiftir. Hülasa olarak söylemek isterim ki Türkiye'nin bu çaylardan çokça miktarda ihraç edecek durumda olmayışından Seylan, Hindistan ve Cava çaycıları müstefid olmaktadır."

Yukarıdaki genel görüşlere ben de tamamıyla iştirak ediyorum. Fakat teferruata ait bazı genel noktalarada ayrı değerlendirmemi not etmek isterim. Şöyle ki:

FOP : Temmuz imalatı çayı, Ağustos imalatından daha buruk lezzette ve kalite karakterli isede Ağustos çayı Temmuz çayına nazaran daha parlak altınbaş ihtiva etmektedir.

FOP ve BOPI : Temmuz imalatı çaylar, Ağustos imaltından daha buruk lezzette ve kalite karakterli isede, Ağustos çayı Temmuz çayına nazaran daha parlak altınbaş ihtiva etmektedir.

OF ve BOPI : Temmuz imalatı çay, az altınbaşlı fakat tam manası ile kuvvetli burukluktur. Ağustos çayı ise yine daha fazla altınbaşlı ve daha parlak menku bakiyelidir. Bu çay menkuunun sert ve kuvvetli ve zengin olması bakımından üstün vasıflıdır ve mevcut çayların en fevkaladesidir.

Umumiyetle söylemek isterim ki çeşitleri ayırma neticeleri hakkında tenkidim kalmamıştır. Asım Bey ve arkadaşlarını elde ettikleri zikre şayan neticelerden dolayı bütün kalbimle tebrik ederim

R.O. Mannell

R.O. Mannell & Co.Ltd. London

RAPOR IV *

(1951 ürününe ait diğer bir rapor)

BOP ve FOP Temmuz Çayı: İyi imal edilmiş, muntazam ve iyi kıvrılmış, güzel bir çay ve az altınbaşlı.

FOP 2 Temmuz Çayı: İnce sıkı kıvrılmış OP sınıfı olup fevkelade bir sınıfıdır.

OF ve BOP1 Temmuz Çayı : İyi imal edilmiş ve muntazam kıvrılmış, altınbaşlı ve siyah yapraklı bir çaydır.

BOP Ağustos Çayı. İyi imal edilmiş ve muntazam kıvrılmış, altınbaşlı ve siyah yapraklı bir çaydır.

FOP Ağustos Çayı: İyi imal edilmiş, siyah ve ince bir Op tipidir.
Op Ağustos Çayı : Sıkı kıvrılmış, bir miktar altınbaş ihtiva eden muntazam Fannings'li bir çaydır. Menkuu alınmış çay yapraklarının rengi ise parlak olup FOP'ler biraz mattır.

R.O. Mannell

R.O. Mannell & Co.Ltd. London

RAPOR -V **

17 Eylül 1953

Azizim Mr. Mennell,

Cari 9 tarihli mektubunuza cevaben Rize bölgesi çaylarına ait raporun bir suretini ekli olarak sunuyorum. Rapora ilave olarak şunu arz etmek isterim ki, bu çayların umumiyetle harman yapılmaktan ziyade başlı başına satılması daha uygundur. Çok iyi hazırlanmış olmaları itibariyle emsali Hint ve Seylan çaylarının bir çoğundan üstündür. Haddi zatında yalnız bu husus dahi kendisinden düşük evsafta olanlardan daha yüksek fiyat bulması için kafidir. Hele iyi daha iyi menku'lu oluşu bir çok harmancıları müzayede dışı harekete getirecektir. Bundan başka BOP Orange Fanningsler, içim itibariyle harmana karıştırılmaya elverişlidir. Darjeeling karakterlerinde olmaları da onların değerini herhangi bir şekilde değiştirmeye sebep teşkil etmez.

Seylan da çay istihsal müesseselerinin hiç değilse buna benzer şekilde çay imal etmelerini arzu ederim.

Rize Bölgesi

Cinsi	Kuru Çay	Menkuu (Dem)
OF	Güzel altunbaşlı muntazam Fanningtir.	Güzel renkli, canlı ve kaliteli
BOP	İyi imal edilmiş siyah yapraklardan ve beğenilir parlak altunbaşlardan müteşekkildir.	Parlak, kuvvetli, iyi kalitede ve canlıdır.
FBOP	İyi imal edilmiş gösterişli ve parlak altunbaşlıdır.	Parlak, kuvvetli, iyi kalitede ve canlıdır.
FOP	İnce bükülmüş tel gibi gayet iyi kıvrılmış olup bir miktar altunbaş ihtiva eder.	Parlak, fakat biraz hafiftir.
OP	İnce kıvrılmış münferit parçalardan müteşekkildir.	Parlak, fakat biraz hafiftir.

RAPOR -VI **

17 Ekim 1953

Sayın Dr. Mann

Türkiye'nin Rize Bölgesi Temmuz mahsulüne ait çay raporunu göndermekte gecikmiş olduğum için özür dilerim. Size evvelce de söylediğim gibi İsveç ve Danimarka'ya yapmış olduğum bir iş seyahati dolayısıyla burada bulunmuyordum.

İlk olarak şunu söylemeliyim ki, eğer Türkiye bu çayları dış piyasaya arz etmiş olsaydı Hint ve Seylan müstahsillerine müthiş bir darbe indirirdi. Danimarka'da herkes altunbaşlı çiçekli BOP çaylarına rağbet ettiği için Rize'nin bu tip 2 ve 3 numaralı çayları onları cezbedecekti.

1951 senesinde bu bölgenin 640.000 libre mahsul vermiş olduğunu ve bu miktarın artacağını söylediğinizi hatırlıyorum. Eğer 1953 istihsal rakamlarını temin edebilirsiniz memnun olurum. Acaba Türk Hükümeti bu çayı iyi bir döviz kaynağı olarak kullanma imkanını bulamaz mı?

Bu çaylar hakkındaki teknik raporumu aşağıda görüleceği veçhile arz ediyorum.

Cinsi	Kuru Çay	Menkuu (Dem)
FBOPF	İyi nispette altunbaşlı, iyi kalite arz eden parlak	Zengin ve kıvamlı
FBOP	Altunbaşla dolu çok parlak	En iyi kaliteli çayların safında zengin kalite ve lezzete sahiptir.
FFOP	Parlak altunbaşlıya tercih edilen koyu mat renkte altunbaş çeşitli ve çok kıvrımlı olup gösterişlidir.	Renk FBOP den daha iyidir. İçim bakımından ise tam manasıyla Darjeeling karakterindedir.
FBOP	Bir miktar altunbaş ihtiva eden ince kıvrılmış ideal bir çaydır.	Parlak renkli olup, Darjeeling tadındadır.
OP	Kıvrılmış yaprak itibariyle FBOP den daha büyük, çok siyah ve çok mükemmel ince bir şekilde imal edilmiştir.	Bakiye bakır renginde olup FBOP kadar parlak değildir. Lezzeti Darjeeling karakteri intibanı vermekte ve temiz bir kalite göstermekte olup sertlik bakımından hafiftir.

Londra'nın en büyük çay harmancısı ve satıcısının noktai nazarını öğrenmek üzere bu çay numunelerini kendilerine verdim ve burada da onların kanaatini bildiri raporu ekli olarak gönderiyorum.

R.O.Mennell

İkinci Dönem Çay Raporları

RAPOR -VII *

9 Aralık 1960

23 Kasım tarihli mektubunuzun cevabıdır. Gönderdiğiniz numuneleri inceledik onlara dair raporu ve düşüncelerimizi ekleyerek gönderiyoruz:

Numune 1: Griye çalan kahverengi, çok karışık ve tozlu, biraz bütün yaprak, lif ve bazı kum zerreciklerini ihtiva eder. Menku renkli, fakat adi ve su içindeki yaprağı donuktur.

Numune 5: Griya çalan kahverengi karışık, tozlu ve lifli ve birazda kumlu olmasına rağmen ebatça bir no'lu numuneden biraz daha iyidir. Menkuu renkli, fakat fena ve fazla kavrulmuş tadı vardır.

Numune 2: Hemen hemen kahverengi, ebadı fena değil, çok gri muntazam lif ve toz ihtiva eder. Menku renkli, fakat adi ve fazla kavrulmuş tadı vardır.

Numune 4: Griye çalan kahverengi ve görünüşte bir parça numune 2 gibidir. Fazla elyaf yoktur. Menkuu renkli, fakat adi ve donuktur.

Numune 3: Siyahımsı iyi boyda çok az lifli fakat umumiyetle gayri muntazam ve tozludur. Menkuu iyi, fakat adi ve tadı ekşimsidir. Sulu ekstrakt koyu renklidir.

Yaprak bakımından bütün numuneler çok karışık ve gayri muntazamdır. Tasnif edilmeleri gerekir.3 no'lu numune hariç liflidir. bilhassa 2 no'lu numune.

Menkuular umumiyetle renkli, fakat sertlik yoktur ve tat itibariyle cazip değildir. sütle rengi donuklaşmaktadır.

İmalat safhasında ve muhtemelen toplama usulünde islahat yapılmalıdır.

Bu çaylar standart değildir menku ve yaprak görünüşü itibariyle Londra piyasasında pek satılmaz.

The Tea Brokers' Association of London

RAPOR -VIII *

1960

12 Aralık 1960 mektubunuza teþekkür ederiz.

Hali hazırda Londra'da bu tip (cins) çay satılmadığından gönderdiğiniz numunelere kıymet takdir etmek çok güçtür. Menku itibarıyla numuneleriniz daha çok İran çayına benziyor ve Çin, Japon siyah çayı ve Arjantin'in en adi çayları gibidir. Çaylarınızın yaprak bakımından 3 no'lu numune müstesna, karışık olup cazip değil ve menkuuları da renksiz olduğundan kıymetlendirmek çok zordur.

Fakat 1,2,4 ve 5 numaralı numunelere itibari kıymet olarak 1/-d-1 2d verebiliriz. 3 no'lu numune görünüş itibarıyla bütün diğerlerinden fena ve ekşidir. bunu 9d veya 1/-d'den fazla kıymetlendirmek hususunda müterreddidiz.

İleride şirketimiz size herhangi bir yardımda bulunabilirse, biz de memnuniyetle yapabileceğimizi beyan ederiz.

The Tea Brokers' Association of London

RAPOR -IX **

Londra 16 Aralık 1964

Türkiye Cumhuriyeti
Londra Büyük Elçiliği
Ticaret Müşavirliği
Konu: Çay Numuneleri Hakkında

Tekel Genel Müdürlüğü
Tepebaşı
İstanbul
İlgi: 9/11/1964 tarih ve 56715 sayılı yazınıza:

1964 mahsulü çaylarınızdan hazırlanan 42 adet numuneye ait değerlendirme, evvelce olduğu gibi bu defa da İngiltere'nin tanınmış Brokerlarından Messrs.m..Jas. and Hy. Thompson firmasına yaptırılmıştır.

Mezkûr firmanın bu husustaki 3 Aralık 1964 tarihli raporu ve eki ilişikte takdim edilmiştir.

Tetkikinden de anlaşılacağı veçhile bu çayların yaprakları da keza siyah olmakla beraber, görünüşünün, bunların kurutulma, kıvrılma ve nihayet tasnif ameliyeleri itibariyle evvelki numunelere nazaran daha iyi bir şekilde hazırlandığı, demlenmiş yaprakların keza donuk olduğu, ancak evvelkiler gibi yavan olmadığı, bu çayların, Londra piyasasında normal olarak satılan çaylara ait umumi standardın altında olduğu, en iyi derceli çayın beher libre fiyatının 2/9 ila 3/0 şilin arasında, en düşkünlerin ise 1/1 ila 1/3 şilin arasında olabileceği, ancak bu fiyatlarında, halen Londra piyasasında bu çeşit veya kalitede mal bulunmaması, çayların ambalajının bilinmemesi ve Londra piyasasına ne zaman sürülebileceğinin malum olmaması dolayısıyla nominal olduğu belirtilmektedir.

Bilgilerini rica ederim.

Nazım Çakmakçı
Ticaret müşaviri Adına
Müşavir Muavini

RAPOR -X **

3 Kasım 1964

M.Jas And Hy.Thompson

Tekel Genel Müdürlüğünün Türk Çay Numuneleri Hakkında:

1964 mahsulünüzü temsil eden bu numuneler 8 Eylül 1964'de raporunu verdiğimiz evelki nümune takımına nazaran çok daha iyi bulunmuştur.

Yaprak görünüşünde bariz bir düzelme görülmüştür. Evvelki numunelerden anlaşıldığına göre, 1963 mahsulü başlıca 3 çeşite ayrılmıştır. FOP ve BOP ve Fanning ve bu nevilere görünüşte çok kötü, karışık ve gayri mütecanistir.

Bu seferki numune takımında ise daha fazla itina gösterildiği göze çarpmaktadır. Yapraklar yine siyahtır, fakat görünüşü daha iyi soldurulup kıvrılmakla beraber imalatın nihai safhasındaki tasnifin daha fazla itinaile yapıldığını göstermektedir.

Numuneler, yalnız 1 den 42'ye kadar markalanmış, ancak her birinin hangi ne'ye ait olduğu belirtilmemiştir. Lakin nevi adedinin 6 veya 8'e yükseldiği kaydedilmiştir.

Demlenmiş çay yaprakları donuktur. Menkuun tadı, sade olmakla beraber, 1963 numuneleri gibi yavan ve küf kokulu değildir. Zamimeten yaprak kaliteleri zayıf olmakla beraber, BOPF ve fanning cinslerinin de oldukça iyi menkuu vardır.

İhtimal ki, 8 Eylül 1964 de raporunu verdiğimiz 1963 mahsulü numuneleri bu sene zarfında imal edilen çayların hepsine ait değildir ve yine ihtimal ki, bu çayların imali ile tadılmak üzere bize tevdiine kadar uzun bir zaman geçmiştir. Şayet bu her iki ihtimal de mevcut değilse çaylar, 1963 senesine nazaran her bakımdan inkişaf arz etmektedir.

Netice olarak şu hususu ilave etmeliyiz ki, bu çaylar el'an Londra piyasasında normal olarak satılan umumi çay standartlarından bir hayli düşüktür, bugünkü fiat seviyeleri muvacehesinde en ala kaliteniz bile beher libresi 2/9d ila /0d den fazla etmez, en düşük kaliteni ise 1/06 ila 1/3d eder. Kanaatimizce daha bir hayli inkişaf kaydedilmesi lazımdır. Lakin istihsal, imalat, anbalaj ve depolama hususlarıyla ilgili tafsilat, elimizde mevcut olmadığından, daha fazla yardım yapabilecek durumda değiliz.

Sarfettiğimiz mütalaaların size kısmen yardımcı olacağını zannediyoruz.

Tekel Genel müdürlüğü çaylarının kıymetlendirilmesi aşağıdaki sebeplerden dolayı itibaridir.

- a) Halen Londra piyasasında kıymetlendirmemize esas tutulabilecek aynı tip ve kalitede çay mevcut değildir.
- b) Bu çaylar sandık yerine torba veya çuvallara konduğu takdirde daha az kıymetli olacaktır.
- c) Londra piyasasına aylar sonra sürüldüğü takdirde kaliteleri ve binettice kıymetleri düşecektir.
- d) Büyük miktarda satışa çıktığı takdirde piyasayı taşıracaktır.

Asım Zihniođlu'ndan bir not

“İkinci dönemde 1960 yılında Londra'ya gönderilen yerli çay örneklerine ait raporların, işletmelere ulaştığında moral kırıklığı yarattığı anlaşılıyor. Bundan sonra da Londra veya diğer bir ülkeye örnek gönderilmesine cesaret edilmediği anlaşılıyor. Dosyalarımnda son döneme ait bunlardan başka herhangi bir rapor yok ve eğer ÇAYKUR tarafından dış ülkelere gönderilmiş çay örneklerine ait başka rapor varsa onu bilemiyorum. Zira ÇAYKUR'un yayınlarında şimdiye kadar böyle bir rapora rastlamadım. ay bahçelerinde hatalı budama ve yaprak toplamadan ileri gelen kalite kaybı, daha önceki paragraflarda açıklandığı gibi günümüze kadar süregelen yanlış uygulamaların doğurduğu sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Gerçi imalatta da kusur olduğu açıktır. Sanırım o dönemde fabrika kapasite yetersizliğinden ileri gelen imalat bozukluğu buna neden olmuştur. Bu derece kalite bozukluğunda baş etkenin kötü yaprak olduğu da bir gerçektir. Ama Türk ayının gerçek kalitesi ikinci döneme ait raporlarda belirtildiği gibi hiç değildir. Bu örnekler Türk ayının gerçek kalitesini temsil edemez. Ortada bir hata varsa, bu bizim yanlış tutumumuzdan ileri gelmektedir. Eğer bu yanlış gidiş ve tutum düzeltilirse yine en iyi kalite düzeyine ulaşılır.”

(Bir Yeřilin Peřinde, Asım Zihniođlu,1998, Sayfa: 205, Tubitak Yayınları)

KAYNAKLAR:

* Bir Yeřilin Peřinde, Asım Zihniođlu,1998

* * Türkiyede aycılık ve Turistik Sosyal Kültürel Ekonomik, Rahmi Arer,1969